

ارزیابی اثرات طراحی محیطی در روانشناسی محیط بر ایجاد تعادل روحی مراجعین در دادگاه ها و محیط های قضایی

الهام پورمهابادیان^۱، عاطفه خاکیان^۲

^۱ مدرس مهندسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد

چکیده

در این مقاله هدف اصلی بررسی ارزیابی اثرات طراحی محیطی در روانشناسی محیط بر ایجاد تعادل روحی مراجعین در دادگاه ها و محیط های قضایی است. در رابطه ی انسان و محیط و قابلیت ترجمه و تبدیل آن به زبان طراحی محیط و معماری مورد توجه بسیاری از اندیشمندان و پژوهشگران در این حوزه بوده است. شناخت انسان و ویژگی های محیط زندگی و کار او و چگونگی برقراری رابطه میان این دو عامل اهمیت دارد. همچنین می توان گفت کیفیت نامناسب ساخت و ساز های شهری و همچنین عوامل محیطی که از دیدگاه روانشناسانه علاوه بر گرایش افراد بر خشونت، باعث افزایش عوامل استرس زا در فضاهای تنش زا همانند دادگاه ها هم برای افرادی که چنین فضاهایی محل کار آنها محسوب می شود، هم افرادی که برای رسیدگی به مشکل خود به این محل ها مراجعه کرده اند و هم افرادی که مرتکب جرم شده اند، می شود. هر انسانی با توجه به شرایط خود به دخل و تصرف در محیط پرداخته و از طرفی این شرایط محیطی و مکانی است که حدود و نحوه ی عمل و شیوه ی رفتار های او را مشخص می نماید. هیچ کدام از این بناها نه تنها بیان کننده ی معیار های کمی و کیفی دستگاه های قضایی نیست بلکه حتی بطور کامل تامین کننده ی نیاز های فردی اجتماعی قضایی نیز نمی باشد که از این رو ضرورت شکل گیری این پژوهش اهمیت پیدا می کند. در این پژوهش که از روش تحلیلی توصیفی استفاده شده است با هدف ارزیابی اثرات طراحی محیطی بر ایجاد تعادل روحی مراجعین در این چنین فضاهایی و دادگاه ها و محیط های قضایی، به این نتیجه رسیده ایم که طرح معماری یک مکان قضایی باید ضمن ایجاد جلب اعتماد در کاربر، صداقت، شفافیت و عدالت را در ساختار بنا نیز نمایان سازد و در مجموع طراحی به گونه ای هماهنگ با روند قضایی باشد و اثری مثبت بر روی آن بگذارد و همچنین فضاها باید دارای نشاط لازم برای بهره وران (کارکنان، قضات، مراجعین) باشد که در حقیقت باعث بهبود روحیه ی افراد در این محیط پر تنش خواهد شد.

واژه های کلیدی: طراحی محیطی، روانشناسی محیط، معماری، مکان های قضایی، تعادل روحی

مقدمه

استرس شغلی یکی از مهمترین معضلات دنیای امروز است که علاوه بر تاثیر گذاری جسمی و روانی کارمندان و مراجعین، کارایی افراد را کاهش داده و بنابر این بهره وری سازمان ها و افراد را تحت تاثیر قرار می دهد (نبران و ابراهیم پور، ۱۳۹۶). با نگاه به وضعیت فضاهای اداری و همچنین توجه به ایده های مدیریتی مطرح در سطح جهان که به مرور از اوایل قرن بیستم تا کنون سازماندهی اداری و به تبع آن طراحی فضاهای اداری را دچار تغییر و دگرگونی نموده است، ضرورت دارد. فضاهای اداری ایران نیز با توجه به این رویکرد و با محوریت استفاده کنندگان و تامین محیط قابل قبول برای آنان که ساعات زیادی از زمان بیداری را در این محیط می گذرانند، مورد توجه جدی تر قرار گیرد. اصلی ترین محور اجرایی هر دادگاهی عدالت است. دادگاه جایی است که در آن باید بر اساس عدالت رفتار شود. در چنین حالتی باید فضاها عادلانه طراحی شوند. طراحی فضاها باید بهترین پاسخ روانی و رفتاری را به کاربران بدهد. ارتقاء کیفی این گونه فضاها در روند کارکنان آن مجموعه نیز بسیار موثر است. در این پژوهش سعی شده است با مطالعات کتابخانه ای و اسنادی جایگاه روانشناسی محیط را در معماری فضاهای اداری بخصوص فضاهای پرتنش مانند مراجع قضایی و دادگاه ها را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر در گام نخست، ماهیت دانش روانشناسی محیطی و بعد اجتماعی آن را مورد بررسی قرار می دهد و در ادامه نقش دانش روانشناسی محیطی در معماری فضاهای اداری بلاخص مراجع قضایی و دادگاه را بازشناسی می نماید. در گام نهایی به ارزیابی اثر بخشی راهبردهای ارائه شده برای فضاهای مذکور در جهت ایجاد انگیزش و ترویج رفتارهای مناسب اجتماعی و کنترل استرس مراجعین توسط کاربران این فضاها می پردازد. مطالعه ی اسنادی و کتابخانه ای اساس بیان، تحلیل، توصیف مطالب موجود در این مقاله را تشکیل می دهند (گروت، ۱۳۹۸).

بعد اجتماعی محیط

معماری و طراحی محیطی با فضاهایی سر و کار دارند که انواع فعالیت ها در چهار چوب های گوناگون در آن رخ می دهد و به این فضاها معنا و مفهوم می بخشد. به سخنی دیگر فرهنگ الگوهای رفتاری را پدید می آورد و سپس الگوهای رفتاری تعیین کننده و بیان کننده ی چگونگی بهره مندی مردم از فضاهای زیست شده می شوند. از دیدگاه انسان شناختی، فضای زیست شده فضایی است که انسان آگاهانه یا ناآگاهانه، بدون ابزار کلامی با آن رابطه ی مستقیمی برقرار کرده اند و خود را در آن به بیان در می آورند. (فکوهی، ۱۳۸۷)

کالبد و بافت محیط، دربردارنده ی بعدی پنهانی به نام بعد اجتماعی است که بسیار با اهمیت و سرنوشت ساز می باشد. مسائل کالبدی شهری عرصه وسیعی دارد و روش های مواجهه و مداخله در آن امروزه بیشتر از طریق برنامه ریزی های متمرکز دولتی یا بخش های خصوصی و نیمه خصوصی انجام می شود و ساز و کارهای اجتماعی و درونی از نوع ساز و کارهایی که در گذشته

برای ایجاد و توسعه و نگه داری آن اعمال می شد کمتر مورد استفاده قرار می گیرد. مراکز اداری یکی از مهمترین فضاهای شهری هستند که محل بروز بسیاری از مراودات فرهنگی و اجتماعی به شمار می رود. طی بیست سال اخیر، رشته روان شناسی نیز مانند سایر رشته های علمی، به این پدیده؛ یعنی تأثیر انسان بر محیط و تأثیر متقابل محیط بر انسان، بی توجه نمانده و به یافته های علمی چشمگیری دست یافته است. برخی عقیده دارند قدمت روان شناسی محیطی به اندازه قدمت خود رشته روان شناسی است، ولی معمولاً کوشش شده است برای آن تاریخچه مشخص تری بیان شود آنچه روان شناسی محیطی را از سایر شاخه های روان شناسی مجزا می سازد، بررسی ارتباط رفتارهای متکی بر روان انسان و محیط کالبدی است. لذا توجه طراحان به بررسی روان شناختی فضاهای طراحی شده، پیوندی ناگسستنی بین روان شناسی محیطی و طراحی ایجاد کرده است؛ تا جایی که معماران به ضرورت ایجاد زبان مشترکی میان آنها و روانشناسان پی برده و در تلاش برای ساخت و ایجاد دانشی نو برای ساخت محیطی که بتواند بهتر از پیش برای مردم مأنوس باشد، بر آمدند. روانشناسی مدرن با پیش فرض تأثیر غیرمستقیم محیط کالبدی بر رفتار انسان که در نهایت خود را ملزم به بررسی محیط های معماری و شهری می ساخت از یک سو و از سوی دیگر توجه به طراحان محیطی در جهت برطرف ساختن نیازهای مشتریان و استفاده کنندگان فضاهای طراحی شده باعث گردید تا آشنایی روانشناسی با حرفه طراحی و برعکس آغاز گردد و در نتیجه نطفه دانش نو و یا پارادایمی جدید به نام روان شناسی محیط بسته شود (مطلبی، ۱۳۸۰)

به عنوان نمونه در طراحی فضاهای اداری از جمله مکان های پر استرس مانند دادگاه ها حضور روان شناسی محیطی در کیفیت بخشی به محیط داخل و خارج از جایگاه ویژه ای برخوردار است. مشاهداتی که تاکنون در این زمینه انجام شده است، نشان می دهد برخی شرایط محیطی بازده بیشتری برای کارمندان این چنین محیط ها ایجاد می کنند و برخی دیگر، تسهیلات بیشتری از نظر تمرین روابط و تعامل های اجتماعی به وجود می آورند. به بیان دیگر رفتار و عملکرد افراد در محیط به میزان قابل توجهی از شرایط و عوامل کالبدی - معماری آن محیط تأثیر می پذیرد و لذا می توان با بهره گیری از قابلیت های محیطی، رفتارهای کاربران را در جهت نیل به اهداف مورد نظر طراحان هدایت نمود که از چنین رویکردی با عنوان رویکرد تامین فرصت ها، در دانش روان شناسی محیطی یاد شده است.

توصیه های اسلامی برای استفاده از مکانهای عمومی

برقراری عدالت اجتماعی و بر خور داری همه ی شهروندان از مجموع خدمات عمومی تا آنجا که به توده ی مردم مربوط بوده است، حکومت ها دخالت نداشته باشند. با توجه به فرهنگ اسلامی به طور گسترده و بلا استثنا برای همه ی اقشار وجود داشته است و هیچ نوع تبعیض و جداسازی به چشم نمی خورد مگر آنکه حکمرانان تحمیل نموده اند.

تأثیر زمان و شرایط زمانی بر روش طراحی و ساخت

از آغاز قرن شانزدهم تا به امروز، پیشرفت های بسیاری در علوم فنون و صنعت پدید آمده است. از این رو چهره ی کلی جوامع نیز تغییر کرده است. در طی این قرون، تغییر فرم ساختمان ها و جزییات آن و نحوه ی زندگی مردم کاملاً بارز است. و به راحتی می توان دریافت که مردم، آگاهانه تر و آزادانه تر زندگی میکنند و ساختمان ها نیز، سبک تر و روشن تر شده است. می توان

گفت حتی خانه های امروزی دیگر قلعه ای برای محافظت در برابر دشمنان، غارتگران و تبهکاران نیستند، بلکه چهار دیواری است برای آسایش که در عین حال به طبیعت نیز دسترسی دارد (ارنست و پیترو نیوفرت، ۱۳۸۷)

هدف از بیان مطلب بالا این است که بدانیم دیدگاه مردم و احساساتشان نسبت به همه چیز تغییر اساسی یافته است. و طراحی هر فضا ضمن برآورده کردن نیازهای روزمره باید آرامش و آسایش را نیز به همراه داشته باشد. همانگونه که ساخت خانه های قلعه مانند به پایان رسید و خانه های الان دیگر مکانی برای در امان ماندن از دشمنان نیستند، بلکه محلی برای آرامش و آسایش انسان نیز هستند. میتوان گفت این موضوع کلیه ی بناها و ساختمان ها حتی در این مقاله دادگاه ها و محیط های قضایی را نیز شامل میشود. و از آنجایی که هدف از ساخت هر فضا کاربرد صحیح آن است، خلق و ایجاد آسایش و آرامش در یک محیط نیز از مهمترین اهداف طراحی نیز می باشد (خاکیان، ۱۳۹۹)

در این شرایط طراحان باید بتوانند با استفاده از تمامی قدرت و خلاقیت خود تجربه های گوناگون دوران های مختلف را با استفاده و درک از نیاز های جسمی و روحی روانی به پاسخی برای نیاز جامعه تبدیل سازد.

ماهیت روانشناسی محیطی و حوزه ی کار کردی آن

انسان با توجه به نیاز ها، ارزش ها و هدف های خود محیط را دگرگون می کند و به طور متقابل تحت تاثیر محیط دگرگون شده قرار می گیرد، بویژه فن آوری پیشرفته موجب می گردد تاثیر انسان بر محیط شدت و سرعت می یابد. برخی از این دگرگونی سریع محیط را مخرب و موجب انحلال در نظام زیست محیطی (انسان-محیط) می دانند و بر این نکته تاکید دارند که هر نوع دگرگونی اساسی و عمیق در محیط طبیعی، باید یا توجه به تاثیر بلند مدت آن بر انسان و پیش بینی نتایج مثبت و منفی آن انجام گیرد. دگرگونی سریع محیط از ویژگی های بنیادی دوران اخیر است. هر روز شهرها و محله ها و بناهای جدید ساخته می شود. این گونه موقعیت های کالبدی برخی الگوهای رفتاری و نقش اجتماعی نوینی را بر ساکنان خود تحمیل می کند؛ یا برخی الگوها و معیار های رفتاری را تقویت و برخی دیگر را تضعیف می نماید و به طور خلاصه جهت و ابعاد جدیدی به رفتار ساکنان خود می بخشد (مرتضوی، ۱۳۸۰)

نقش دانش روانشناسی محیطی در معماری فضاهای اداری بلاخص مراجع قضایی و دادگاه

در روان شناسی محیطی تاکید بر این موضوع است که چگونه رفتار، احساسات و حس تندرستی انسان تحت تاثیر محیط فیزیکی قرار می گیرد. در نتیجه ایجاد اعتماد به نفس، حس عزت، حرمت و رعایت شان قضاوت یکی از اصلی ترین نکاتی است که باید در این گونه بناها رعایت گردد. رعایت مفاهیم نهفته در سنت معماری ایرانی و اسلامی و در عین حال بکارگیری شیوه های نوین و معاصر برای ارتقای کیفی محیط و اعمال قاطعیت، قانون مندی و حاکمیت عدالت و قانون در مجموعه ی طرح های امروزی امری ضروری است. محیط پیرامون اشاره به جنبه های ناپیدایی دارد. این عوامل ویژگی های ثابت محیطی هستند که ممکن است هوشیارانه ادراک نشوند. محیط اطراف تاثیر عمیقی بر کارها دارد. خلق و خوی، رفتار و حتی سلامت جسم و روح تحت تاثیر درونداد حسی است که دائما از محیط دریافت می شود. (مک اندرو، ۱۳۸۷)

محیط های استرس زا

استرس زاهای محیطی نسبت به محیط های استرس زا دارای وجوه معین تر و بررسی شده تری هستند. عواملی که موجب می شود محیط به نظر انسان استرس زا باشد دو دسته هستند:

1) عواملی که در میان همه افراد تقریباً مشابه هستند فضاهایی که در آنها فرد با کمبود اطلاعات دریافتی یا افزایش بیش از حد اطلاعات رسیده به سیستم عصبی روبه رو می شود و در نتیجه اختلال در فرآیند ادراک به وجود می آید. عدم شناخت از محیط اطراف باعث ایجاد استرس خواهد شد، یا به تجربه ثابت شده هرگاه انسان در موقعیتی قرار بگیرد که احساس کند توانایی کنترل بر آن را ندارد، یا حتی این قابلیت را که بتواند آن را پیش بینی کند از دست داده، دچار استرس خواهد شد.

2) عواملی که بین افراد مختلف متفاوتند: این عوامل نتیجه تفاوت در شخصیت انسان ها هستند.

این دسته از موارد به علت شخصی بودن، کمتر مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته اند و کمتر می توان به شکل استاندارد شده و در قالبی معین و مشخص طبقه بندی کرد و برای بررسی دسته دوم عوامل ایجاد استرس در افراد باید به نقش ادراک اشاره کرد.

تقریباً برای هر فردی تجربه کلافه شدن بر اثر سر و صدا، گرما یا رطوبت و شرجی هوا پیش آمده است. از سویی دیگر گاهی اتفاق افتاده که با ورود به فضا یا مکانی بدون اینکه دلیل خاصی داشته باشد احساس دلهره و اضطراب کند. در روانشناسی محیط مورد نخست با عنوان استرس زاهای محیطی شناخته می شود، عوامل استرس زای محیطی، عواملی هستند که معمولاً به علت تهدیدآمیز بودن، ایجاد واکنش عاطفی منفی می کنند. شدت این واکنش در افراد مختلف متفاوت است. ادراک محیط نقش زیادی در ایجاد احساس استرس دارد. بخشی از عوامل موثر بر ادراک شخصی است مانند تجارب، ژنتیک و... جدا از عوامل شخصی که بر نحوه ادراک فرد از محیط به عنوان فضایی استرس زا نقش دارد، برخی عوامل ادراکی هستند که ممکن است افراد را درباره محیط اطراف دچار اضطراب کنند. آزمایشات نشان داده اند که انسان در صورتی که در حالت بی خبری مطلق از محیط اطراف باشد یا اطلاعات رسیده به فرد از محیط اطراف به حدی کم باشد که وی قادر نباشد شناخت از محیط اطراف خود را گسترش دهد، یا از سویی دیگر حجم اطلاعات رسیده به فرد به حدی زیاد باشد که دیگر قادر به تجزیه و تحلیل و پرداخت اطلاعات نباشد دچار حالات روانی نامطلوب مانند احساس کسالت، وحشت بی اساس و کابوس بینی و... خواهد شد (گروتز، ۱۳۷۵)

می توان به واسطه ی القائات فضایی ارتباطی بین مفاهیم برقرار کرد؛ برای مثال ایجاد نشاط از راه های گوناگونی فضاها از لحاظ حجم، ساختار و مصالح و نیز اهمیت دادن به کیفیت فضاها و فراهم آوردن امنیت و آرامش برای کلیه ی افراد که در راس آنها قضات می باشند و در نظر گرفتن این شرایط برای کارمندان، مردم و حتی مجرمان امری ضروری است (خاکیان، ۱۳۹۹)

معماری فضاهای استرس زا و پر تنش

استرس واکنش روانی و فیزیولوژیکی است و زمانی رخ می دهد که فرد حس می کند در موقعیت و شرایط تهدید کننده ای قرار گرفته است. استرس غالباً به صورت احساس اضطراب تجربه می شود. هنگامی که فرد احساس می کند در معرض خطر و تهدید قرار گرفته است سیستم اعصاب سمپاتیکش او را آماده فرار از خطر یا مقابله با آن می کند و در عین حال در درون فرد پاره ای واکنش های فیزیولوژیکی نظیر تپش قلب، تعریق، دلشوره و افزایش ترشح آدرنالین و مواد شیمیایی دیگر رخ می دهد. سه دیدگاه عمده در رابطه با استرس عبارتند از :

الف) نظریه استرس عینی:

در این تئوری عامل محرک باعث ایجاد برانگیختگی بدن می شود، این واکنش فرد را برای نشان دادن عکس العمل در مقابل شرایط استرس زا آماده می کند اما این حالت تا مدت زمانی کوتاه کاراست، اگر طول مدت استرس زیاد شود به مرور باعث ایجاد احساس گیجی، دگرگونی در ادراک، کاهش سطح تمرکز و یادآوری می شود. در نهایت استرس باعث اختلال کامل در تصمیم گیری و هوشیاری فرد خواهد شد.

ب) نظریه زمینه قبلی:

بر طبق این نظریه برخی افراد به واسطه سابقه ژنتیکی و زمینه مساعد شرایط فردی در لحظه استرس، مقابل یک نوع محرک نسبت به سایرین واکنش شدیدتری نشان می دهند.

ج) نظریه های الگوی شخصیت:

در این دیدگاه الگوی شخصیتی افراد در نحوه واکنش به استرس دارای اهمیت است. افراد بسته به الگوی شخصیتی خود نسبت به استرس واکنش های متفاوتی بروز می دهند البته این نکته باید در نظر گرفته شود که استرس به خودی خود یکی از واکنش های طبیعی است که جهت ادامه حیات گونه های مختلف، لازم و ضروری است.

می توان به واسطه ی القائات فضایی ارتباطی بین مفاهیم برقرار کرد؛ برای مثال، ایجاد نشاط از راه های گوناگونی فضا ها از لحاظ حجم، ساختار و مصالح و نیز اهمیت دادن به کیفیت فضاها و فراهم آوردن امنیت و آرامش برای کلیه ی افراد که در راس همه ی آنها قضات می باشند و در نظر گرفتن این شرایط برای کارمندان، مردم عادی و حتی مجرمان امری ضروری است. فضا های داخلی دادگاه ها نباید حس تبعیدگاه داشته باشند و در کل کاهش عوامل تنش زا و تشنج آفرین و القای آرامش و امنیت در طرح باید جز اهداف اولیه قرار گیرد. در این مکان باید آمادگی برای رسیدن به فضا های دادگاهی و حس احترام، آرامش و اعتماد در افراد ایجاد شود (غفوری، ۱۳۸۸)

عوامل استرس زا در محیط های اداری

استرس زای محیطی عبارت از یک عنصر محیط فیزیکی است که به علت تهدیدآمیز بودن، واکنش عاطفی منفی ایجاد می کند. عوامل استرس زای محیطی، عواملی هستند که با ایجاد استرس در فرد در طولانی مدت باعث افت قابلیت های فرد خواهند شد. برخی از این عوامل مانند سر و صدا تاثیر سریع و آنی بر کارایی فرد دارند، اما برخی دیگر مانند آلودگی هوا

اثرشان در درازمدت پدیدار خواهد شد. تاثیر آلودگی صوتی بر رفتار اجتماعی مردم قابل رویت است: خطرات پرخاش، متناسب با شدت و حدت سر و صدا افزایش می یابد. دومین اثر سو سر و صدا این است: عملکرد افرادی که در محیط پر سر و صدا کار می کنند بسیار کاهش می یابد. آزمایش ها نشان می دهند که سر و صدای قابل پیش بینی کمتر از سر و صدای غیرقابل پیش بینی استرس زاست. سومین تاثیر سر و صدای زیاد بی تفاوت شدن افراد نسبت به شاخص های اجتماعی است. عامل گرما و رطوبت زیاد، مانند سر و صدا باعث ایجاد واکنش های منفی در فرد می شوند با این تفاوت که چون دامنه نفوذ فرد بر آنها کمتر است و قابلیت کنترل کمتری بر آنها وجود دارد باعث رفتارهای پرخاشگرانه تری می شوند. نکته قابل توجه این است که در صورت ایجاد کنترل بر این عوامل می توان از تاثیرات نامطلوب آنها جلوگیری کرد یا از شدت آنها کاست. بخشی از این تمهیدات را می توان با تصمیم گیری درست در هنگام طراحی اجرا کرد. امروزه افزایش جمعیت و تراکم بالای شهرها خود زمینه ساز ایجاد احساس ازدحام است، ازدحام مخصوصا فضاهای اداری بزرگ از جمله عوامل استرس زای محیطی است. ازدحام حالتی است ذهنی که بسته به عوامل فردی بین افراد، متفاوت درک می شود. در کنار واژه ازدحام معمولا از کلمه تراکم هم استفاده می شود. در اینجا باید تفاوت میان ازدحام و تراکم را یادآور شد. استاکولز تراکم را منحصرآ دارای معنای فیزیکی می داند حال آنکه ازدحام دارای وجهی روانشناختی است. در واقع تراکم با تقسیم تعداد کارکنان یک اداره بر مساحت زمین به دست می آید، در حالی که ازدحام همان گونه که گفته شد بسته به هر فرد متفاوت است. از آن جهت ازدحام را می توان به عنوان عاملی استرس زا دانست که باعث تهدید رفتار قلمروی انسان می شود. قلمرو علاوه بر فضایی محدود شده یا تلاش بر نظارت بر مکان «در مورد انسان» مجموعه ای گسترده از امور را در بر می گیرد از این رو وسعت فضاهای شعبه های دادگاهی باید.

با رعایت مقیاس انسانی به گونه ای موثر و گیرا القا کننده ی آرامش و امنیت باشد. نه صرفا به قدر وسایل و مبلمان و حداقل فضای گردشی استاندارد، و نه آنقدر وسیع، فراخ و بزرگتر از مقیاس انسانی که سبب ترس و وحشت در افراد شود. ابعاد هر فضا باید تناسب متعادلی برخوردار باشد؛ در حقیقت هیچ گاه احساس ازدحام و تنگی جا در هیچ یک از فضاها صورت نگیرد.

عوامل موثر در کاهش فشار عصبی در طراحی فضای دادگاهی

بناهای قضایی می توانند با تاثیر مثبت بر سیمای شهر به عنوان نمادی معاصر برای دستگاه قضایی کشور محسوب شده ، به نمونه های شایسته فضاهای حکومتی کشور تبدیل گردند و باعث گیرایی و خوانایی در شهر برای عموم مردم شوند. دونالد اپل یارد سه دلیل را عامل شناخت بهتر بعضی ساختمان ها می داند. این سه عامل، ویژگی فرم، ویژگی روئیت پذیری و ویژگی استفاده و اهمیت بنا هستند(لنگ، ۱۳۹۰)

ساختار بنا می تواند به گونه ای همخوان با محیط اطراف باشد، مفاهیمی از قبیل صمیمیت، پویایی، انعطاف پذیری را القا کند و هماهنگ با اقلیم منطقه و دیگر ساختار های شهری اطراف خود باشد. این مراکز ضمن رعایت اهداف ملی و معیار های کیفی و کمی مورد نظر دستگاه قضایی، باید قابلیت مقایسه با مراکز قضایی از نظر استاندارد های محیطی را داشته باشند. این گونه بنا ها که کار مهم قضاوت در آن صورت می گیرد، تحقق هم شأنی مراتب جلال و جمال الهی در هیئت بنا و استفاده از شیوه های طراحی در طبیعت به عنوان نمونه خلقت جهان هستی، امری زیبا تلقی می گردد(ضیابخش، ۱۳۹۲)

با توجه به عوامل تنش زا در فضاهای دادگاهی، افراد به دلیل تنش عصبی دچار سردرگمی در چنین فضا هایی می شوند؛ از این رو نیاز به خوانایی بیشتری در این فضاها وجود دارد. معماری چنین فضاهایی باید به گونه ای طراحی شود که مردم

آمادگی تمکین به قانون، قاضی و قضاوت عادلانه را پیشاپیش بیابند و ساختمان یک تجسم فیزیکی از سیستم قضایی را نشان دهد که به زبان معاصر تفسیر شده است. طراحی می تواند نماد یک جامعه سالم و عاری از جرم و نشان دهنده ی حمایت از حقوق مردم، القای حس امنیت به عنوان اولین نیاز جامعه، قضاوت بیطرفانه و عاری از هر گونه ترس و وحشت باشد و یا در عین حال می تواند صلابت و وقار را با حفظ نشاط لازم با رعایت مفاهیمی از قبیل تعادل و توازن القا کند و در ضمن نماد سلطه و تحقیر جبارانه و به گونه ای جدا از خلق نباشد و ساختارها حتی در نما ناپایداری و سستی و زوال را نشان ندهد. طراحی مراجع قضایی باید مردمی و سرشار از لطف باشد که القا کننده ی حس شفافیت و صداقت است که در این صورت نشان دهنده ی عملکرد درست قوه ی قضاییه نیز می باشد (خاکیان، ۱۳۹۹)

رنگ در فضا های دادگاهی

رنگ میتواند بر درک و پاسخ افراد به محیط تأثیر فراوانی داشته باشد و در بالابردن کیفیات محیطی مجرمان، کارکنان و میزان بهبود استرس ایجاد شده از نتیجه ی کاری تأثیر مستقیم داشته باشد به طوری که تحقیقات نشان میدهد رنگ همچون نور میتواند تا ۱۰٪ میزان بهبود استرس را ارتقا بخشد. در این میان آنچه مهم است آگاهی جامع طراحان در استفاده از رنگ در کاهش استرسهای محیطی و پاسخهای منفی فیزیولوژیکی کاربران محیط میباشد. برای نمونه استفاده از عناصر، مصالح و رنگ به گونه ای که آرامش را به مراجعان انتقال دهد (وکسنر، ۱۹۵۴)

فضا هایی با رنگ های روشن، بزرگتر و جاودانه تر از فضا هایی با نور کم هستند. رفتارها نیز می تواند متأثر از رنگ سطوح باشد؛ مثلاً افراد در یک کریدور منقوش به رنگ های گرم سریع تر از کریدور های منقوش به رنگ های سرد راه می روند و همچنین رنگ ها با تنالیته ی کم، یعنی کم رنگ تر، باعث کاهش اضطراب می شوند (مک اندرو، ۱۳۸۷)

استفاده از تهویه هوا بر ایجاد آرامش

برای تهویه هوای مناسب نباید جلوی جریان نسیم که از یک پنجره وارد ساختمان و از پنجره ی دیگری خارج می شود را با دیوار یا قرار دادن لوازم دیگر مسدود کرد، زیرا با این عمل جریان تهویه ی طبیعی در ساختمان کاهش خواهد یافت. جهت استفاده حداکثر از تهویه ی طبیعی، دیوارها و پانل های داخلی باید قابل جابجایی باشند و در مقابل جریان هوا کمترین مقاومت را از خود نشان دهند.

یکی دیگر از عواملی که بر آرامش و کاهش استرس انسان اثر می گذارد تهویه ی مناسب فضای ساختمان است. همانطور که رنگ نور و نوع طراحی پلان بر کاهش استرس موثر است، طراحی مناسب و چیدمان درست فضاها برای تهویه ی مناسب فضای پرتنش دادگاه ها و مراجع قضایی نیز بی اثر نیست (خاکیان، ۱۳۹۹)

اصول و گونه شناسی فضاهای اداری (جهت نورگیری)

از دهه ی ۱۹۵۰ طراحی فضاهای اداری تغییرات قابل توجهی یافته است. روش های کار معمولا با فن آوری موجود رابطه ی نزدیکی دارد. جهت گیری ساختمان نیز بی ربط به این موضوع نیست.

جهت گیری یک ساختمان اداری، بیش از هر چیزی به محل آن بستگی دارد. جهت این ساختمان ها باید به گونه ای باشد که حداکثر استفاده از نور روز به عمل آید بدون اینکه تابش آزار دهنده ی خورشید و گرمای جاصل از باعث رنجش شود. (ارنست و پیتر نویفرت، ۱۳۸۷)

با توجه به مطالب فوق این نتیجه حاصل میشود که ۴ عامل رنگ، نور و روشنایی، دید و منظر، تهویه ی مناسب در کاهش استرس کارمندان یا مراجعین در محیط هایی چون دادگاه ها و مراجع قضایی نقش موثری دارد. بنابر این پیشنهاد میشود که طراحان با در نظر گرفتن این ۴ عامل، محیط های اداری و مراجع قضایی و دادگاه با استرس کمتر، پویا و خوشایند را برای کارمندان و مراجعین خلق کنند (خاکیان، ۱۳۹۹)

محیط بر انسان اثر بسیار زیادی دارد هر محیط بیانگر کارایی و کاربرد آن است و میتواند دو حالت آرامش و استرس را در انسان ایجاد کند ما معماران به عنوان طراح یک محیط باید این توانایی را داشته باشیم که محیطی در نهایت آرامش در هر فضا را برای کاربر خود ایجاد کنیم، قدرت خلق فضایی با چنین مشخصات را هر طراح باید داشته باشد تا بتوان گفت فضایی با کیفیت و استاندارد را طراحی کرده است.

لازم به ذکر است که بیان کنیم محیط ۱۰٪ نمیتواند اخلاق و روحیات انسان را عوض کند ولی می توان به گونه ای طراحی کرد که به ۱۰٪ نزدیک باشد و به عنوان مثال: در محیط هایی قضایی میتوان فضا را به گونه ای طراحی کرد که استرس مراجعین، قضات و حتی مجرمان را کاهش دهد (خاکیان، ۱۳۹۹)

نتیجه گیری

به نظر می رسد یکی از راه های بهبود این شرایط دخالت دادن نظرات و خواسته های استفاده کنندگان به عنوان سرمایه های اصلی سازمان در طراحی فضاهای اداری می باشد که با کاهش استرس کارکنان و افزایش میزان کنترل آنان بر محیط اطرافشان و نهایتاً افزایش حس تعلق به فضای کار در آنان باعث ارتقاء سطح رضایت محیطی و به تبع آن افزایش بهره وری خواهد شد. اولین عامل که می تواند در این تحول موثر باشد توجه به تاثیرات روحی و روانی شرایط فیزیکی ایجاد شده بواسطه ایده های جدید مدیریتی بر کارکنان مثل صدا، نور، تهویه و تراکم است و عامل دوم انتخاب روش های علمی و اجرایی مناسب برای تامین و کنترل موارد فوق می باشد که در دو بخش قابل بررسی است. بخش علمی که شامل استفاده از تئوری ها و روش های نوین پاسخگویی به نیازهای استفاده کنندگان و یا کنترل موارد مزاحم می باشد و در بخش اجرایی توجه به امکانات کالبدی شامل پوسته فضای داخلی، نور طبیعی، رنگ و... و همچنین امکانات ابزاری شامل وسایل و مبلمان و نیز امکانات محیطی شامل فضاهای لازم و متناسب با فعالیت های کارکنان می باشند. طرح معماری یک فضای قضایی باید اعتماد مردم را

جلب کند و حس مردم سالاری را در به مردم القا کند. توجه به نور و تهویه طبیعی چنین محیط هایی به کاهش استرس، احساس خستگی و افسردگی کارکنان و مراجعان این فضاها کمک بسزایی می کند.

ردیف	نویسنده	سال	محتوای کلیدی
۱	ابن خلدون عبدالرحمن محمد	۱۳۵۲	رابطه ی انسان و محیط
۲	قنبران عبدالحمید- ابراهیم پورقنا	اسفند ۱۳۹۶	استرس شغلی
۳	مقاله محیط های مراجع قضایی	۱۳۹۶	فضا بهترین پاسخ روانی و رفتاری - فضاهای پرتنش مراجع قضایی
۴	گروت	۱۳۸۹	دانش روانشناسی محیطی و بعد اجتماعیمعماری فضاهای اداری - ایجاد انگیزش و کنترل استرس
۵	فکوهی	۱۳۸۷	فرهنگ الگوهای رفتاری
۶	مطلبی	۱۳۸۰	کالبد و بافت محیط
۷	ارنست و پیتر نویفرت	بهار ۱۳۸۷	تاثیر زمان و شرایط زمانی بر روش طراحی و ساخت
۸	عاطفه خاکیان	۱۳۹۹	تغییر احساسات انسان در طی زمان
۹	ارنست و پیتر نویفرت	۱۳۸۷	خلاقیت طراحان در طراحی فضا
۱۰	مرتضوی	۱۳۸۰	ماهیت روانشناسی محیطی و حوزه ی کارکردی آن
۱۱	مک اندرو	۱۳۸۷	دانش روانشناسی محیطی در معماری فضاهای اداری
۱۲	گروتر	۱۳۷۵	عوامل و محیط های استرس زا
۱۳	عاطفه خاکیان	۱۳۹۹	آرامش امری ضروری در مراجع قضایی
۱۴	عطیه غفوری	۱۳۸۸	معماری فضاهای استرس زا و پرتنش
۱۵	جان لنگ	۱۳۹۰	عوامل استرس زا در محیط های اداری و دادگاه ها
۱۶	جان لنگ	۱۳۹۰	عوامل موثر در کاهش فشار عصبی در فضاهای اداری

۱۷	ضیا بخش	۱۳۹۲	ساختار بنا همخوان با محیط اطراف
۱۸	عاطفه خاکیان	۱۳۹۹	تنش عصبی و سردرگمی در محیط های قضایی
۱۹	وکسنر	۱۹۵۴	رنگ در فضاهای دادگاهی
۲۰		۱۳۸۷	تاثیر رنگ سطوح بر رفتار
۲۱	دونالد واتسون- کنت لیز	۱۳۷۲	اثر تهویه ی هوا بر ایجاد آرامش
۲۲	ارنست و پیتر نویفرت	۱۳۸۷	جهت نورگیری فضاهای اداری
۲۳	عاطفه خاکیان	۱۳۹۹	نور، رنگ، دید و منظر، تهویه ی مناسب، و کاهش استرس
۲۴	عاطفه خاکیان	۱۳۹۹	پیشنهاد

منابع

- ابن خلدون، عبد الرحمن محمد ۱۳۵۲، ترجمه محمد پروین گنابادی، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
- فکوهی، ناصر ۱۳۸۷، انسان شناسی شهری، نشر نی، تهران.
- لنگ، جان ۱۳۹۰، آفرینش نظریه معماری نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- گروت، لیندا و دیوید وانگ ۱۳۸۹، روش تحقیق در معماری، مترجمه علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران .
- مک اندرو، فرانسیس تی ۱۳۸۷، روانشناسی محیطی، غلامرضا محمودی، انتشارات زریاف اصل، تهران.
- مرتضوی، شهناز ۱۳۸۰، روان شناسی محیط و کاربرد آن، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- نقی زاده، محمد ۱۳۸۱، تاثیر معماری و شهرسازی بر ارزش های فرهنگی، نشریه هنر های زیبا، تهران.
- گروتر، یورگ کورت ۱۳۷۵، زیبایی شناسی در معماری، مترجمه علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

کتاب طراحی اقلیمی و اصول نظری و اجرایی کاربرد انرژی در ساختمان-دونالد واتسون-کنت لیز ۱۳۷۲*.

کتاب نویفرت، ارنست و پیتر نویفرت، بهار ۱۳۸۷

عطیه غفوری، مقاله ی محیط های استرس زا، استرس زاهای محیطی، ۱۳۸۷.

قنبران عبدالحمید، ابراهیم پور قنا، مقاله ی محیط های قضایی، اسفند ۱۳۹۶

حامد قراعی، مقاله نمونه موردی مراجع قضایی، ۱۳۹۶

مقاله طرز استفاده از مکان های عمومی، ۱۳۸۷

ضیا بخش، مقاله، ۱۳۹۲

عاطفه خاکیان ، ۱۳۹۹

